

KUNSTPRAAT IN DE KLAS

Kunst voor groep 3 en 4

Dit materiaal is bestemd voor leerkrachten van groep 3 en 4. Met de informatie en lessuggesties kunt u in de klas aan de slag met beeldende kunst. Het kijken naar en praten over kunstwerken staat centraal. Daarbij wordt een aantal taalvaardigheden geoefend en toegepast, die kinderen zich op deze leeftijd eigen maken. Zo is er aandacht voor luisteren, gedachten en gevoelens verwoorden, nieuwe woorden leren en toepassen en beschrijven. Het sluit aan bij de methode *Veilig leren lezen* en bij de leergebieden *Nederlands* (ontwikkeling taalvaardigheid), *Oriëntatie op jezelf en de wereld* en *Kunstzinnige Oriëntatie*.

Een les met dit materiaal duurt ca. 1 uur. Ook kunt u losse onderdelen inzetten als aansluiting op de reguliere lessen.

Toelichting Kunstpraat in de klas

Samen kijken naar kunst kan bijna niet los worden gezien van het verwoorden van ideeën en het praten over de kunstwerken. Kunstpraat in de klas licht een aantal kunstwerken in de collectie van Museum Boijmans Van Beuningen uit, aan de hand van deze kunstwerken wordt op gevarieerde en speelse manier gewerkt aan de taalontwikkeling van leerlingen. Leerlingen worden uitgenodigd om actief mee te praten en na te denken over kunst. Niets is per se goed of fout; met dit uitgangspunt wordt een veilige plek gecreëerd om de gesprekken aan te gaan. Het materiaal bestaat uit inhoudelijke informatie over de kunstwerken, lessuggesties en filmtips.

Wist u dat...

... u met de kinderen ook naar het museum kunt komen om de kunstwerken in het echt te zien? Kijk voor meer informatie op www.boijmans.nl, kopje onderwijs.

Kunstpraat in de klas

Tip! De dikgedrukte woorden zijn woorden om met de kinderen over te praten. Weten ze wat het is? Kunnen ze voorbeelden noemen?

Introductie

Doel/vaardigheden:

Nieuwe woorden leren in relatie tot kunst

Toepassen van woorden

Associëren

Kunstwerken vertellen vaak heel mooie en spannende verhalen. Ze laten soms ook dingen, voorwerpen, mensen, landen, tijden zien die we nog niet kennen. Er valt veel te ontdekken. Samen met de leerkracht gaan de leerlingen op ontdekkingstocht.

Op het digibord wordt deze afbeeldingen (zie links hiernaast) getoond. Het is een detail van een schilderij uit het museum, maar dit wordt de kinderen nog niet verteld. Er wordt zelfs niet benoemd dat het een deel van een schilderij is, het wordt volledig open gelaten.

Wat zien de kinderen, wat zou het zijn? Wat gebeurt er? De woorden die kinderen noemen, worden in een woordweb opgeschreven.

Vervolgens wordt een groter detail getoond (zie hiernaast, 2). Noemen de kinderen nog meer woorden, kunnen er nieuwe woorden aan het woordweb worden toegevoegd?

De kinderen associëren en kijken goed samen, waardoor er steeds weer andere woorden zullen worden genoemd. Het gaat niet om goed of fout, maar om nadenken, woorden vinden en toepassen. Vraag door, probeer de leerlingen te helpen. Zie je mensen, dingen? Wat gebeurt er? Wat denk je dat er links, rechts nog is? Enz. Vraag door. Laat de leerling proberen te verwoorden wat zijn of haar gedachtegang is. Zien ze al dat het een (deel van een) schilderij is?

Als laatste wordt het schilderij in zijn geheel getoond.

(Abraham van Beijeren, *Stilleven met een zilveren kan*, 1660 – 1665)

Levert dit nieuwe vragen en woorden op?

Het 'plaatje' is een **schilderij**, een **kunstwerk**. De **kunstenaar** heeft zichzelf ook geschilderd, hij is te zien in de **spiegeling** van de kan. Hij staat achter zijn **schildersezel**. De tafel ligt vol met fruit, **kreeft**, een **zakhorloge** (waarom heet dat zo?), schalen, een mand en een kleed.

Tip: na elke stap worden de woorden die genoemd en opgeschreven zijn, nog eens herhaald. Weet iedereen wat ze betekenen?

Vanuit de woorden die de kinderen noemden en in het woordweb zijn opgenomen kan de leerkracht de volgende stap nemen: samen wordt een aantal kunstwerken bekeken en besproken. Ter introductie hierop kunt u een filmpje van Papegaai Paulo bekijken, waarin Paulo een bijzonder kunstwerk in het museum ontmoet en nieuwe woorden in verband met kunst leert.

Kunstwerken

1. Salvador Dalí, *Een paar met het hoofd vol wolken*, 1936

Doel/vaardigheden:
Nieuwe woorden leren in relatie tot kunst
Toepassen van woorden
Gedachten verwoorden
Associëren
Filosoferen

Salvador Dalí was een **kunstenaar** die graag **dromen** en **fantasieën** in zijn **kunstwerken** liet zien.

Dingen die eigenlijk niet echt kunnen. Dit kunstwerk is wel heel bijzonder. Het is een **schilderij** met een heel aparte vorm en het bestaat ook nog eens uit twee stukken. De **lijsten** zijn niet vierkant of rechthoekig, maar hebben de **vorm** van twee mensen. Dalí heeft zichzelf en zijn vrouw Gala nagemakt. Hij heeft alleen de gezichten niet geschilderd, maar het **landschap** waar hij woonde toen hij jong was. In de verte zien we een dorpje, dichtbij twee tafels. Wel een beetje gek, zo midden in een zandvlakte...

Mogelijke vragen:

- Wat is er te zien?
- Als dit een **droom** is, waar dromen zij dan van?
- Hoe zou de rest van hun **lijf** er uit zien?
- Hoe zouden jouw lijst en **droom** er uit zien, als je zoiets zou maken?

2. Hubert Robert, *Het atelier van de schilder*, 1763 – 1765

Doel/vaardigheden:
Nieuwe woorden leren in relatie tot kunst
Toepassen van woorden
Associëren, creatief denken

Op dit **schilderij** zie je een **kunstenaar** aan het werk. Het is de kunstenaar zelf, een **zelfportret** dus. Hij zit in zijn werkplaats, zijn **atelier**. Het is een beetje een rommeltje. Overal liggen spullen die hij gebruikt bij zijn werk. Er ligt opgerold papier op de tafels. Grote rode en witte doeken hangen over de stoelen en tafels. Is daar misschien nog iets anders onder verborgen?

Aan de muur hangt een **schilderij** in een goudkleurige **lijst**. Ook hangen er **tekeningen**, soms scheef, soms recht. Tegen de muur staat een **standbeeld**. Dit standbeeld laat een man in zijn geheel zien. Het standbeeld op de tafel is een **buste**, we zien alleen het hoofd en een stukje **lijf**. De kunstenaar tekent de buste na. Hij zit bij een raam. Bij het raam is het licht. De muur naast het raam valt in het donker.

Mogelijke vragen:

- Wat is het **beroep** van deze man? Hoe weet je dat? Hoe zie je dat hij niet bijvoorbeeld een bakker is?
- Sommige **voorwerpen** zijn wat lastig thuis te brengen. De vaas links bijvoorbeeld. Waar zou de man deze voor gebruiken? En is het voorwerp rechts op de tafel een **ganzenvaar**? Aan wie schrijft hij een brief?
- Waar is dit **atelier**, waar woont deze man?
- Wat zou hij nog heel graag voor kunstwerk willen maken?

3. Anoniem, *Zeemonster*, circa 1506-1510

Doel/ vaardigheden:

Nieuwe woorden leren in relatie tot kunst

Toepassen van woorden

Gedachten/ gevoelens verwoorden

Associëren, creatief denken

Filosoferen

Dit **beeldje** is in Italië gemaakt, al heel lang geleden, wel 500 jaar. Het is klein, ongeveer zo groot als een mannenhand. De **kunstenaar** heeft een **fantasiedier** gemaakt, een bedacht zeemonster. Een schreeuwend mannenhoofd met baard en snor, een lijf met vooraan poten met **vliezen** en achteraan een vissenstaart. Het beeldje is van **brons** gemaakt, een hard soort metaal. Het beeld staat niet op een **sokkel**.

Mogelijke vragen:

- Waar is dit beeldje van gemaakt?
- Hoe groot zou het zijn denk je?
- Wat zou het zijn?
- Waar heeft het gestaan? Voor wie zou het zijn gemaakt?
- Hoe heet dit rare dier?
- Waarom heeft de **kunstenaar** dit beeldje gemaakt?
- Stel dat er nog een **beeldje** bij hoort, hoe zou dat er dan uit zien?
- Stel dat je een **sokkel** mocht uitkiezen, hoe zou die er uit zien?

4. Jheronimus Bosch, *De marskramer*, circa 1500

Doel/vaardigheden:
Nieuwe woorden leren
Toepassen van woorden
Gedachten/ gevoelens verwoorden
Associëren

Dit **schilderij** heeft een heel bijzondere **vorm**: de lijst is een achthoek, de voorstelling een cirkel. Het is op een paar planken geschilderd die aan elkaar zijn gemaakt, een **paneel**.

Deze meneer is een reizende handelaar, een **marskramer**. Hij draagt een mars, een soort koffer, op zijn rug, met daarin zijn handelswaar. Zo trekt hij van deur tot deur, van stad tot stad. Hij hoopt dat iemand de spulletjes in zijn mand koopt. Zou het goed gaan met zijn handel? Hij is waarschijnlijk niet rijk. Zijn broek is gescheurd, hij heeft twee verschillende schoenen aan. Aan zijn riem hangen een mes en een geldbuidel. In zijn hand houdt hij een hoed vast. Zijn wandelstok houdt hem overeind als hij moe is. Het konijnenpootje aan zijn jas brengt hem geluk.

Hij is vaak onderweg, loopt veel. En komt dan allerlei gevaren tegen. In het huis op de achtergrond gedragen de mensen zich niet netjes. Er staat zelfs iemand achter het huis tegen de muur te plassen. De marskramer kijkt er naar, maar loopt er wel van weg. Hij blijft op het rechte pad. Zo hoopt hij later in de hemel te komen.

Mogelijke vragen:

- Welke **vorm**(en) heeft dit schilderij?
- Wat doet de man? Wat is zijn **beroep**?
- Is de man rijk, of juist niet?
- Wat heeft de man bij zich?
- Welke dieren zijn er te zien?
- Hoe is zijn **houding**? Staat hij stil of is hij in beweging? Kun je het na doen?
- Hoe zou hij heten?
- Hoe voelt de man zich?
- Heb jij iets dat **geluk** brengt?

Op <http://tour.boijmans.nl/nl/home/#/nl/503/> is een mooi liedje en filmpje over dit schilderij te vinden. Zie ook lessuggesties.

5. Carel Fabritius, *Zelfportret*, circa 1645

Doel/ vaardigheden:

Nieuwe woorden leren in relatie tot kunst

Toepassen van woorden

Gedachten/ gevoelens verwoorden

Associëren, creatief denken

Filosoferen

Carel Fabritius was een **leerling** van de beroemde Rembrandt. Als je tegenwoordig een vak wilt leren, dan ga je naar een speciale school. Vroeger ging je bij iemand **in de leer**. Je werkte dan een paar jaar in het **atelier** van een **kunstenaar**, om zo eerst mee te kijken en steeds meer zelf te doen. Zo leerde je het **vak**. Carel leerde schilderen en tekenen van Rembrandt. Hij kon het heel goed. Op een dag gebeurde er iets ergs. Carel was in zijn eigen atelier aan het werk, in het centrum van Delft. Vlakbij lag een kruithuis, een plek waar buskruit werd opgeslagen. Dat kruithuis ontplofte. Heel veel gebouwen vlogen de lucht in, mensen gingen dood. Carel ook. Hij was toen pas 32 jaar oud. Sommige mensen zeggen wel eens dat als Fabritius was blijven leven, dat hij dan net zo **beroemd** was geworden als Rembrandt. Wat denk jij?

Mogelijke vragen:

- Wie is deze meneer? Waar is hij?
- Dit **schilderij** is een **zelfportret**. Door wie is het geschilderd?
- Zou Carel net zo **beroemd** als Rembrandt kunnen worden? Hoe kun je beroemd worden?
- Tot waar is de man te zien? Wat zien we wel van zijn **lijf**, en wat zien we niet? Hoe ziet de rest van zijn lijf er uit?
- Staan zijn ogen staan precies in het midden van het **doek**? Of: wat is precies het midden van het schilderij?
- Wat denkt hij?
- Wat heeft hij die ochtend gedaan, voordat hij werd geschilderd?
- Vind je het kunstwerk mooi?

Op <http://tour.boijmans.nl/nl/home/#/nl/505/> is een mooi liedje en filmpje over dit schilderij te vinden. Zie ook lessuggesties.

Zelf aan de slag

Naar aanleiding van de kunst die u samen met de kinderen hebt bekeken en onderzocht, kunt u onderstaande suggesties als vervolg/ verwerking toepassen.

>> Verhalen

(Doel/ vaardigheden: woorden toepassen, schrijven, zinnen construeren, overleggen, associëren, creatief denken)

* Kies één van de bovenstaande kunstwerken die u nog niet behandelde uit en vertel daar nog niet het verhaal bij. Geef leerlingen de opdracht goed naar het kunstwerk te kijken en zelf het verhaal bij dit kunstwerk te bedenken. De leerlingen werken in duo's of trio's.

- Ze overleggen/ verwoorden/ vertellen wie ze zien, wat er gebeurt, welke rol de figuren spelen, enzovoort.

- Ze schrijven hun verhaal op.

- Vervolgens leest één van de groepsleden het verhaal klassikaal voor. U bespreekt de verschillende verhalen van de leerlingen. Waarom denken ze dat het verhaal zo gaat? Laat de andere leerlingen vragen stellen om het verhaal zo helder mogelijk te krijgen.

- Ter afronding bespreekt u de opdracht kort na: vonden de leerlingen het moeilijk? Hoe ging de samenwerking? Enzovoort.

* Gekoppeld aan bovenstaande opdracht bedenken de leerlingen vervolgens in dezelfde groepjes

a. wat er aan dit verhaal vooraf ging

b. wat er na het verhaal zal gebeuren

Dit beelden ze uit in een twee tableaux vivants. Het is hierbij van belang dat ze van tevoren goed overleggen over aanpak en rolverdeling. Terwijl het groepje uitbeeldt, bespreekt de rest van de klas wat ze zien. Wat is het verhaal? Daarna vertellen de makers het verhaal dat ze hebben bedacht. Klopt het met wat de klas dacht? Wat is anders, waardoor komt dat?

>> Vragen

(Doel/ vaardigheden: zinnen construeren, vragen formuleren, associëren, creatief denken, filosoferen)

* Wat zou je het kunstwerk/ de persoon op het kunstwerk willen vragen? En wat maakt dan een vraag een goede vraag? Leerlingen bedenken ieder voor zich een vraag en schrijven deze vraag op een papiertje.

De leerkracht verzamelt deze vragen en leest ze vervolgens allemaal voor. Samen met de klas wordt een aantal vragen uitgekozen en daar wordt verder over gesproken. Waarom wil de leerling dit weten? Wat zou het antwoord kunnen zijn? Probeer door te vragen en stimuleer de leerlingen ook tegenvragen te stellen. Bekijk de vraag van allerlei kanten en zo open mogelijk. Niets is goed of fout.

Vervolgens kan er in de klas ook besproken worden wat het antwoord zou kunnen zijn op de vragen. Ook hier geldt weer: niets is goed of fout.

* Als variatie op bovenstaande kunnen leerlingen ook in groepjes een vraag bedenken, of zoveel mogelijk vragen.

>> Liedjes

(Doel/ vaardigheden: nieuwe woorden leren en toepassen, associëren, creatief denken, filosoferen, dichten)

Over een aantal van de kunstwerken is een mooi liedje en filmpje gemaakt. Via internet kunt u met de klas het filmpje bekijken en het liedje beluisteren.

* Carel Fabritius, *Zelfportret*, 1654: <http://tour.boijmans.nl/nl/home/#/nl/505/>

De tekst van het liedje is als volgt:

Alleen in m'n kamer
zoek ik naar het licht
ik kijk in de spiegel
schilder mijn gezicht

*Ik kijk naar mezelf en weer terug
naar de spiegel en weer terug
ik kijk naar mezelf en weer terug
naar 't doek*

Zo wordt 't dan steeds later
en stiller en sereen
ik luister naar mijn adem
en zie hoe het ochtendlicht op mij scheen

*Ik kijk naar mezelf in de spiegel
en weer terug
terug naar m'n doek
en weer terug naar mezelf
ik kijk naar mezelf in de spiegel
en weer terug
terug*

Mogelijke vragen of punten om te bespreken:

- Waar gaat het liedje over?
- Waarom zoekt hij het licht?
- Waarom kijkt hij in de spiegel?
- Kennen de kinderen alle woorden?

* Jheronimus Bosch, *De marskramer*, circa 1500
<http://tour.boijmans.nl/nl/home/#/nl/503/>

Lopen, altijd maar lopen
 op één slof en één schoen
 wie wil er iets van hem kopen
 wie helpt hem aan wat poen?

Lopen, de hele dag lopen
 van herberg tot huis
 de wereld ligt voor hem open
 maar nergens is hij thuis

*Marskramer, waar ga je heen?
 de weg is lang en zwaar
 marskramer, kijk om je heen
 in alles schuilt gevaar*

Een hond loert op zijn kuit
 een uil op een meesje tussen het blad.
 de marskramer is altijd buiten
 hij zoekt het rechte pad

En overal zijn mensen
 van steeds hetzelfde soort
 ze pissen, vozen, gluren
 maar de marskramer kraamt voort

*Marskramer, waar ga je heen?
 de weg is vol verleiding, lang en zwaar
 marskramer, kijk om je heen
 in alles schuilt gevaar*

*Marskramer, waar ga je heen?
 de weg is vol gevaar
 marskramer, laat ons samen gaan
 dan is het minder zwaar*

- Probeer in het schilderij steeds aan te wijzen wat er in het liedje wordt genoemd. Het meesje bijvoorbeeld, het rechte pad of de hond.
- Zijn er woorden die de kinderen niet begrijpen? Kunnen ze bedenken wat het betekent, bijvoorbeeld door goed naar het schilderij te kijken?

* Kunnen leerlingen zelf ook een kort gedicht bij een kunstwerk uit het museum schrijven? Een eenvoudige vorm is het 'Eflje': een elfje

bestaat uit elf woorden verdeeld over vijf regels. In principe kunnen deze regels vrij worden ingevuld, maar onderstaande vragen kunnen ook een richtlijn geven, mochten kinderen er niet uit komen:

Regel 1 (1 woord): Waar gaat het gedicht over, welke plek?

Regel 2 (2 woorden): Waar denk je aan?

Regel 3 (3 woorden): Wat ga/ kun je er doen/ zien?

Regel 4 (4 woorden): Wat wil je vragen aan de plek?

Regel 5 (1 woord): Hoe voel je je als je aan die plek denkt?

Een voorbeeld van een elfje over Rotterdam:

Rotterdam

Grote stad

Ik woon er

Misschien wel voor altijd?

Gelukkig

>> Zoals Dalí

(Doel/ vaardigheden: nieuwe woorden leren en toepassen, associëren, creatief denken, zinnen construeren, schrijven en vertellen)

Naar aanleiding van *Paar met het hoofd vol wolken* van Salvador Dalí maken de kinderen ook een zelfde soort kunstwerk. Eerst zetten ze hun omtrek op papier. Dit kan bijvoorbeeld door een papier tegen de muur te hangen. De leerling gaat voor het papier staan. Een andere leerling schijnt met een zaklamp naar de leerling. Een derde leerling tekent de schaduw van de leerling op het papier na.

Vervolgens tekent of schildert de leerling zijn of haar droom in het silhouet. Bij elke stap worden de dingen benoemt: omtrek, silhouet, enzovoort. Bespreek de kunstwerken klassikaal.

Daarna verzint ieder kind een titel voor het eigen gemaakte kunstwerk. Op een titelkaartje schrijft hij/ zij waar het kunstwerk over gaat. Met de kunstwerken en titelkaartjes wordt een tentoonstelling in de klas ingericht. Leerlingen leiden elkaar rond in de tentoonstelling.

Verder kijken: kijktips

Paulo in het museum (Museum Boijmans Van Beuningen), ca 5 minuten
Paulo ontmoet een bijzonder beeld in Museum Boijmans Van Beuningen en leert woorden die met kunst te maken hebben.
http://www.arttube.nl/nl/video/Boijmans/kunstpraat_paulo#.VFOYkPmG-PM

Krokodil en het meesterwerk (Max Velthuijs), 6 min. 25
<https://www.youtube.com/watch?v=Kf2GOvTKAH0>